





Milan Kundera
L'ignorance

Copyright © Milan Kundera, 2000

All rights reserved. All adaptations of the work for film,
theatre, television and radio are strictly prohibited.

Translation © Elena Flašková, 2021

Design & Layout © Marek Kianička, 2021

Slovak edition © Artforum, 2021

Milan Kundera

Nevedomost'

Artforum 2021



1

„Čo tu ešte robíš?!“ Jej hlas neznal nevraživo, ale ani milo; Sylvia sa hnevala.

„A kde by som mala byť?“ spýtala sa Irena.

„Doma!“

„Chceš povedať, že tu nie som doma?“

Samozrejme, že ju Sylvia nechcela vyhnať z Francúzska, ani nechcela naznačiť, že tu je nežiaducou cudzinkou: „Vieš, čo tým chcem povedať!“

„Áno, viem, ale zabudla si, že tu mám prácu, byt, deti?“

„Počuj, poznám Gustafa. Urobí všetko pre to, aby si sa mohla vrátiť do vlasti. A tvoje dcéry, nerozprávaj hlúposti! Majú už predsa vlastný život! Preboha, Irena,

to, čo sa u vás deje, je fascinujúce! V takejto situácii sa veci vždy dajú riešiť.“

„Ale, Sylvia! Nejde len o praktické veci, zamestnanie, byt. Žijem tu už dvadsať rokov. Môj život je tu!“

„Ale u vás je revolúcia!“ Povedala to tónom, ktorý nezniesol námietku. Potom sa odmlčala. Tým tichom chcela Irene povedať, že keď sa dejú veľké veci, neslobodno zutekať.

„Ale ak sa vrátim do vlasti, už sa neuvidíme,“ povedala Irena, aby priateľku zneistila.

Táto citová demagógia jej nevyšla. Sylviin hlas zrazu zvrúcnel: „Moja drahá, prídem ťa pozrieť! Sľubujem, sľubujem!“

Sedeli oproti sebe nad dvoma už dávno prázdny-
mi šálkami kávy. Irena zbadala v Sylviiných očiach slzy, tá sa k nej naklonila a stisla jej ruku: „Bude to tvoj veľký návrat.“ A zopakovala: „Tvoj veľký návrat.“

Opakovaním slová nadobudli takú silu, že ich Irena videla vo svojom vnútri napísané veľkými písmenami: Veľký Návrat. Už sa ďalej nevzpierala: bola očarená obrazmi, ktoré sa jej zrazu vynárali z dávno prečítaného, z filmov, z vlastnej pamäti a možno z pamäti predkov: stratený syn, ktorý znovu nachádza svoju starú matku; muž vracajúci sa k milovanej, od ktorej ho kedysi odtrhol krutý osud; rodný dom, ktorý si každý nosí v sebe; znovu objavený chodník, na ktorom ostali

stopy stratených krokov z detstva; Odyseus, ktorý po rokoch blúdenia opäť vidí svoj ostrov; návrat, návrat, obrovské kúzlo návratu.

2

Návrat sa po grécky povie *nostos*. *Algos* znamená utrpenie. Nostalgia je teda utrpenie spôsobené neukoje- nou túžbou vrátiť sa. Pre tento základný pojem väčšina Európanov môže použiť slovo gréckeho pôvodu (*nostalgia*), a potom aj iné slová, ktoré majú základ v národnom jazyku: *añoranza*, hovoria Španieli; *saudade*, hovoria Portugalci. V každom jazyku majú tieto slová iný sémantický odtieň. Často znamenajú len smútok spôsobený nemožnosťou návratu domov. Túžbu po domove. Túžbu byť doma. Po anglicky sa to povie *homesickness*. Alebo po nemecky *Heimweh*. Po holandsky *heimwee*. Ale je to priestorové zmenšenie tohto veľkého pojmu. Jeden z najstarších európskych jazykov, islandčina, presne rozlišuje dva termíny: *soknudur* je nostalgia vo všeobecnosti; a *heimfra* túžba po domove. Česi vedľa slova *nostalgia* prebratého z gréčtiny majú pre tento pojem vlastné podstatné meno, *stesk*, a vlastné sloveso; najdojemnejšia česká lúboštná veta znie: *stýská se mi po tobě*; cnie sa mi za tebou; nedoká-

žem znášať bolesť z tvojej neprítomnosti. V španielčine *añoranza* pochádza zo slovesa *añorar* (cítiť nostalgiu), ktoré vychádza z katalánskeho *enyorar* odvodeného z latinského slova *ignorare* (nevedieť, nepoznať). Po takomto etymologickom vyjasnení sa nostalgia javí ako utrpenie z nevedomosti. Ty si ďaleko a ja neviem, čo je s tebou. Moja vlasť je ďaleko a ja neviem, čo sa tam deje. Niektoré jazyky majú s nostalgiou ťažkosti: Francúzi ju vedia vyjadriť len podstatným menom gréckeho pôvodu a nemajú sloveso; môžu povedať: *je m'ennuie de toi*, ale slovo *s'ennuyer* je slabé, chladné, v každom prípade príliš ľahké pre taký vážny cit. Nemci zriedkakedy používajú slovo *nostalgia* v jeho gréckej podobe a dávajú prednosť slovu *Sehnsucht*: túžba po tom, kto je neprítomný; ale *Sehnsucht* sa môže vzťahovať práve tak na to, čo bolo, ako aj na to, čo nikdy nebolo (na nové dobrodružstvo) a nemusí nutne zahŕňať myšlienku *nostos*; aby sme do pojmu *Sehnsucht* zahrnuli posadnutosť návratom, bolo by treba pridať nejaký doplnok: *Sehnsucht nach der Vergangenheit, nach der verlorenen Kindheit, nach der ersten Liebe* (túžba za minulosťou, za strateným detstvom, za prvou láskou).

Odysea, základný epos nostalgie, sa zrodila na úsvite gréckej antickej kultúry. Zdôraznime, že Odyseus, najväčší dobrodruh všetkých čias, je aj najväčším nostalgikom. Odišiel (bez väčšieho nadšenia) do Trój-

skej vojny, kde bojoval desať rokov. Potom sa náhlil naspäť do rodnej Itaky, ale nástrahy bohov predĺžili jeho cestu najskôr o tri roky plné tých najneobyčajnejších udalostí, potom ešte o sedem rokov, ktoré strávil ako zajatec a milenec bohyně Kalypsó. A tá, zamilovaná, mu nedovolila opustiť svoj ostrov.

V piatom speve *Odysey* jej Odyseus hovorí: „Dobre ja viem, že rozumná Penelopa sa s tebou nemôže merať ni výzorom tváre ni postavou tela... Ale aj takto chcem a neprestaj vášnivo túžim vrátiť sa domov a dňa svojho návratu predsa sa dočkať.“ A Homér pokračuje: „Takto on riekol, i zapadlo slnko a nastalo temno. Oba ja odišli do vnútra jaskyne dutej a tam už zostali vedľa seba a sladkou sa tešili láskou.“

Nič, čo by sa dalo porovnať so životom úbohej emigrantky, ktorou Irena už dlho bola. Odyseus si užíval u Kalypsó *dolce vita*, pohodlný život, radostný život. A predsa si medzi sladkým životom v cudzine a riskantným návratom domov vybral návrat. Pred vášnivým skúmaním neznámeho (dobrodružstva) dal prednosť apoteóze známeho (návratu). Pred nekonečným (lebo dobrodružstvo sa nikdy nemalo skončiť) dal prednosť koncu (lebo návrat je zmierenie sa s konečnosťou života).

Fajácki veslári vyniesli v lanovom plátne spiaceho Odysea na breh Itaky, zložili ho pri kmeni olivovníka

a odišli. Taký bol koniec cesty. Spal, vyčerpaný. Keď sa zobudil, nevedel, kde je. Potom mu Aténa sňala hmlu pred očí a nastalo to opojenie; opojenie z Veľkého Návratu; extáza známeho; hudba, ktorá rozvibrovala vzduch medzi nebom a zemou: uvidel kotvisko, ktoré poznal už od detstva, horu, ktorá sa nad ním týčila, a pohladil starý olivovník, aby sa ubezpečil, že je stále taký istý, aký bol pred dvadsiatimi rokmi.

V roku 1950, keď bol Arnold Schönberg v Spojených štátoch už sedemnásť rokov, jeden novinár mu položil niekoľko zradne naivných otázok: je to pravda, že v dôsledku emigrácie umelci strácajú tvorivú silu? Že ich inšpirácia vyschne, len čo ju prestanú živiť korene rodnej zeme?

Predstavte si! Päť rokov po holokauste! A nejaký americký novinár neprepáči Schönbergovi, že necíti pripútanosť ku kúsku zeme, kde sa mu pred očami diali najstrašnejšie hrôzy! Ale nedá sa nič robiť. Homér ovenčil nostalgiu vavrínovou korunou, a tak určil morálnu hierarchiu citov. Na jej vrchole stojí Penelopa oveľa vyššie než Kalypsó.

Kalypsó, ach Kalypsó! Často na ňu myslím. Milovala Odysea. Žili spolu celých sedem rokov. Nevie sa, koľko rokov sa delil Odyseus s Penelopou o spoločné lôžko, ale určite nie tak dlho. A pritom oslavujú Penelopino utrpenie, a z nárekov Kalypsó sa vysmieávajú.

Poznámky prekladateľky

Verše z Odysey citujem podľa vydania:
Homéros – Odysseia. Preložil Miloslav Okál.
Slovenský spisovateľ, Bratislava 1966.

Verše Jana Skácela pochádzajú z knihy:
Jan Skácel – Básně II. Chyba broskví.
3. vydání. Blok, Brno 2008.

Milan Kundera

Nevedomost'

z francúzskeho originálu

L'Ignorance

(Éditions Gallimard, Paris 2000)

preložila Elena Flašková

redakčná a jazyková úprava Viktor Suchý

dizajn a grafická úprava Marek Kianička

použité písmo Marlene, Marlene Stencil

a Typonine Sans (Typotheque)

papier Munken Print Cream 115 g/m²

vydalo Artforum, Kožia 20, 811 03 Bratislava

v roku 2021

tlač Tiskárna PROTISK s.r.o., České Budějovice

ISBN 978-80-8150-339-9

www.vydavatelstvoartforum.sk

www.artforum.sk